

Інформація

С. Л. Шульц, А. І. Мокій

Імперативи та безпекові пріоритети збереження і розвитку продуктивної спроможності регіонів України в умовах війни

9 червня 2022 року в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» відділом регіональної економічної політики в Zoom-форматі проведено дискусійну платформу на тему «Імперативи та безпекові пріоритети збереження і розвитку продуктивної спроможності регіонів України в умовах війни».

Тематичними напрямками науково-комунікаційного заходу було визначено такі:

- трансформація теоретико-методологічних підстав дослідження продуктивної спроможності економіки під впливом зовнішніх викликів;
- ризики і загрози збереження та реалізації продуктивної спроможності економіки регіонів в умовах воєнного стану;
- розбудова інституційної інфраструктури залучення технологій та інвестицій для відновлення економіки України.

Вступною промовою науковий захід відкрив директор Інституту, д.е.н., проф. В. С. Кравців.

До участі в дискусійній платформі долучились представники наукових шкіл з регіонів України (м. Києва, м. Львова, м. Кривого Рогу, м. Запоріжжя, м. Тернополя, м. Луцька, м. Харкова) і м. Жешува (Польща), які охоплюють широкий спектр економічних напрямів і спеціальностей.

Для обговорення актуальних питань із запропонованої наукової проблематики було проголошено низку доповідей. Наприклад, д.е.н., проф., завідувачка відділу регіональної економічної політики С. Л. Шульц у доповіді «Детермінанти продуктивної спроможності економіки регіонів України: досвід ідентифікації та сучасний вимір» провела дискурс витоків і результатів наукових досліджень з вказаної проблематики, розкрила сутність поняття «продуктивна спроможність», яке використовується світовими та вітчизняними вченими, та підкреслила важливість саме просторового виміру цієї дефініції. Акцентовано на проблемі низької продуктивності економіки України в довоєнний період. У виступі проаналізовано досвід світової наукової спільноти щодо методології визначення чинників продуктивної спроможності економіки та методичних підходів до її оцінювання. Наголошено, що збереженню та зростанню продуктивної спроможності економіки регіонів України сприятиме переформатування державної регіональної політики, зокрема шляхом корегування Державної стратегії регіонального розвитку, програмних заходів і механізмів її реалізації. У цьому контексті вкрай важливими стануть: вибір структурних пріоритетів економіки регіонів, які сприятимуть зростанню їхньої продуктивної спроможності в поствоєнний час; оновлення класифікації функціональних типів територій, а також визначення територій, які потребуватимуть державної підтримки, і запровадження нових підходів до стимулювання їхнього розвитку; розроблення нового механізму регулювання міжбюджетних взаємовідносин, спрямованого на вирівнювання фінансових потенціалів регіонів та адміністративно-територіальних одиниць;

© С. Л. Шульц, А. І. Мокій, 2022.

розширення практики використання інструментів підтримки розвитку територій (ВЕЗ, територій пріоритетного розвитку, індустріальних парків та ін.).

У своєму виступі «Продуктивна спроможність нації в умовах глобальних викликів» заслужений діяч науки і техніки, академік АН ВШ України, д.е.н., проф., професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка А. С. Філіпенко акцентував на актуальності тематики дискусійної платформи та значній увазі до неї у світі, а також підкреслив значущість наукових здобутків українських вчених, доробок яких було представлено ще у 2017 р. на конференції «Продуктивна спроможність націй: приклад України» та у монографії «Продуктивність сучасних економік: теорія і практика», яка вийшла у видавництві Cambridge Scholar Publishing у 2021 р.

Доповідач звернув увагу, що в багатьох країнах створено державні та громадські агенції з продуктивності та аргументував пропозицію щодо створення таких інституцій в Україні, насамперед у регіонах. Наголосив, що Україна за рівнем продуктивності значно відстає від країн-членів ЄС, а це є однією з основних перешкод на шляху набуття Україною членства в ЄС. Вчений вказав, що проблема продуктивної спроможності важлива також для розроблення і реалізації державної регіональної політики. Закликав конвертувати науковий потенціал України в конкретні програмні заходи та запропонував фахівцям Інституту взяти участь у підготовці проекту програми «Стратегічні напрями післявоєнної трансформації в Україні: міждисциплінарні оцінки» та в міжнародній науковій конференції «Трансформаційні процеси в Україні після російсько-української війни: міждисциплінарні оцінки», яка відбудеться 24-25 листопада 2022 р. Фахівцям з регіональної проблематики було рекомендовано долучитися до відомої у світі, надзвичайно авторитетної та ефективної Асоціації регіональних досліджень (Regional Studies Association), розташованої у Великій Британії, з якою автор співпрацює протягом тривалого часу.

У роботі дискусійної платформи взяв участь д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії наук вищої школи України, професор кафедри фінансів Київського національного університету імені Тараса Шевченка З. С. Варналій. У доповіді на тему «Загрози та безпекові пріоритети розвитку продуктивної спроможності регіонів України в умовах війни та повоєнний час» було визначено та розкрито основні загрози для розвитку продуктивної спроможності регіонів України в умовах воєнного стану і повоєнний час та окреслено безпекові пріоритети у цьому контексті. Зокрема, визначено основні загрози з огляду на критичний стан економічної безпеки регіонів України в умовах війни: втрата значної частини людського капіталу як внаслідок війни, зовнішньої трудової та загальної міграції, так і через ресурсні обмеження, які призводять до зниження народжуваності, порушень у структурі раціонального харчування, погіршення якості базових соціальних послуг, а у підсумку – недостатнього рівня відтворення; істотне послаблення інтелектуально-кадрового забезпечення – головного ресурсу продуктивної спроможності регіональних економік; критичне зниження рівня якості життя населення, його соціальної захищеності, що призводить до спаду інвестиційної та загальної привабливості територій регіонів для проживання населення. Розкрито основні цілі та завдання у сфері економічної безпеки регіонів України в умовах війни та повоєнний час, а саме: фінансово-економічна підтримка (допомога) підприємництву та населенню; сприяння відродженню ринку праці та внутрішній релокації бізнесу; соціально-економічна допомога біженцям,

які виїхали з України; допомога в поверненні примусово депортованих людей, особливо дітей; цілеспрямована політика підтримки зв'язків з біженцями, з мігрантами (онлайн-уроки для дітей-біженців, зустрічі та заходи з біженцями, щоб вони розуміли, що про них не забули) тощо.

Доповідь д.е.н., проф., академіка АН ВШ України, провідного наукового співробітника відділу регіональної політики Інституту А. І. Мокія, к.е.н., доц., директора Чернівецького кооперативного фахового коледжу економіки і права С. А. Кошкарлова, к.е.н., доц. кафедри міжнародних економічних відносин Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій Г. А. Бублей була присвячена методології стратегування продуктивної спроможності регіонів України. Автори наголосили, що війна з Росією була, є і залишиться імперативною загрозою існуванню української держави. Цим обумовлена потреба в зміні методології стратегування збереження, розвитку та реалізації продуктивної спроможності нації, окресленої проф. А. Філіпенком ще у 2017 р. На думку авторів, умови війни посилюють наявні методологічні недоліки стратегування. Вчені наголосили, що поняття «конкурентність» слід розглядати не лише в сенсі зорієнтованості на підвищення рівня національної конкурентоспроможності та її складників. Доповідачі окреслили конкурентні підходи до методології, обираючи об'єктом конкуренції національні інтереси та безпеку, а також продуктивну спроможність на всіх рівнях ієрархії, а предметом – моделі, політики, стратегії. Визначено такі пріоритети реалізації конкурентної політики стратегування продуктивної спроможності регіонів: аудит наявних ресурсів; стимулювання інвестицій та імпорту технологій у військово-економічний сектор; забезпечення збалансованого експорту-імпорту інтелектуальних ресурсів; зміцнення енергетичної безпеки; формування сектору креативного та циклічного підприємництва з дотриманням критеріїв безпеки споживання; створення регіональних сегментів фінансового ринку України для відновлення економіки; створення і використання дієздатної системи наукової підтримки регіонального розвитку.

Актуальним питанням була присвячена доповідь завідувачки кафедри економіки та менеджменту Жешувського університету, проф., доктора габ. М. Гжебик (м. Жешув, Польща) «Форми допомоги Польщі та інших європейських країн воюючій Україні – сучасні тенденції». У доповіді було висвітлено поточний стан фінансової, гуманітарної та військової допомоги Україні від міжнародних партнерів. Вчена проаналізувала обсяги допомоги країн-членів ЄС та США в грошовому еквіваленті та у відношенні до ВВП країн-міжнародних партнерів України. Особливу увагу було приділено допомозі українським біженцям у Польщі. У цьому контексті доповідачка наголосила на питанні підготовки та ухвалення Сеймом відповідного законодавства, що полегшить умови перебування українців, які виїхали з України внаслідок військової агресії РФ. До проблем, що потребують термінового вирішення, науковиця віднесла нестачу українськомовних учителів для українських дітей, які продовжать навчання в Польщі. М. Гжебик висловила підтримку України з надією якомога скорішого завершення війни та вступу України в ЄС і НАТО.

Низка доповідей дискусійної платформи була присвячена актуалізації державної регіональної політики. Наприклад, у виступі директорки Луганської філії ДУ «Інститут економіко-правових досліджень ім. В. К. Макутова НАН України», д.е.н., проф. І. В. Заблудської «Території пріоритетного розвитку як інструмент збереження і розвитку продуктивної спроможності регіонів України після війни» зазначалось, що проблема відбудови економіки країни безпосередньо пов'язана з її продуктивною спроможністю. Спираючись на досвід роботи в

Національній раді з відновлення економіки України, доповідачка наголосила на потребі в запровадженні механізмів державної підтримки для відновлення економіки регіонів, які перебували та перебувають у зоні активних бойових дій і в окупації. У доповіді зазначалося, що, урахувавши досвід розроблення стратегій розвитку Луганської та Донецької областей у попередньому (не менш складному) періоді та приклади інших країн, які постраждали від військових дій, доцільно орієнтуватись на диференційований підхід до механізмів підтримки «територій пріоритетного розвитку». Важливими питаннями стануть визначення пріоритетів розвитку цих територій, умов надання певних преференцій і пільг. Така підтримка буде суттєво відрізнятися для різних регіонів, територіальних громад і матиме дуже диференційований характер.

Проблематиці зміни підходів до визначення типів територій в Україні присвятила свій виступ професорка кафедри регіоналістики і туризму Київського національного економічного університету д.е.н., с.н.с. О. В. Шевченко. У доповіді вчена підкреслила багатоаспектність проблеми відновлення і розвитку продуктивної спроможності громад і регіонів України. Було зазначено, що в умовах сьогодення для пошуку ресурсів для відновлення та відбудови регіонів і окремих територіальних громад слід говорити про нову інституційну основу та нове інструментальне направлення механізму регулювання регіонального розвитку. Погоджуючись з попереднім промовцем, вчена наголосила, що саме нерівномірність регіонального розвитку зумовлює потребу в застосуванні відмінних підходів до реалізації регіональної політики для конкретних територій чи типів територій. Отже, політика стимулювання їхнього розвитку має відрізнятися. Доповідачка запропонувала адаптований до сучасних умов алгоритм проведення типологізації територій та представила їхній перелік. Запропонована позиція забезпечить більш чітке визначення потреб різних громад і засобів задоволення цих потреб.

Завідувач кафедри міжнародних економічних відносин ННІМВ ім. Б. Д. Данилишина Західноукраїнського національного університету, д.е.н., проф. Р. Є. Зварич виступив з доповіддю на тему «Глобальні зміни інвестиційного ландшафту та ринок зелених облігацій». Доповідач зауважив, що в період невизначеності та великих викликів ринок зелених облігацій, хоча він є дуже молодим, має розвиватися. Безумовно, що розвиток цього ринку залежить від сучасної військової ситуації, але майбутнє саме за розвитком цього ринку. Науковець зазначив, що в довоєнний період динаміка інвестування в цей ринок була висхідною і його розвиток був не просто додатковим стимулом розвитку територій, а важливою інвестицією в майбутнє країни. Позитивної оцінки заслуговує те, що кошти від реалізації зелених облігацій спрямовувалися в будівництво об'єктів відновлюваної енергетики, зокрема вітрових електростанцій. І це сприятиме підвищенню продуктивності використання ресурсів територій.

Важливі питання адаптації інфраструктури підприємництва було піднято віцепрезидентом Запорізької торгово-промислової палати, професором кафедри підприємництва, менеджменту організацій і логістики Запорізького національного університету, д.е.н., проф. Д. А. Антоном. У своєму виступі на тему «Адаптація функціонала інфраструктури підприємництва регіонів України у післявоєнний період» доповідач сконцентрував увагу на потребі вирішення низки проблем, з якими стикнувся бізнес у форс-мажорних обставинах, і підкреслив вагомість ролі інституційної інфраструктури в цих процесах. Представляючи Торгово-промислову палату Запорізької області, доповідач наголосив на проблемах бізнесу, до вирішення яких долучається ця інституція – втрата ринків збуту, зруйновані

ланцюги постачання та нестача трудових ресурсів через вимушену міграцію населення тощо. Одним з важливих завдань функціонування ТПП в сучасних умовах є фіксація та оцінювання збитків і завданої шкоди. Методика такого оцінювання затверджена постановою КМУ від 20 березня 2022 р. № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації». Проте вона потребує вдосконалення і саме наука має долучитись до цієї роботи.

У виступі заслуженого економіста України, головної наукової співробітниці відділу економічних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень, д.е.н., проф. Д. І. Олійник «Децентралізовані фінансові активи як передумова відновлення економіки: регіональні аспекти» було сформульовано пропозиції щодо напрямів, які доцільно виділити для впорядкування обігу віртуальних активів в Україні. Зокрема, вчена наголосила на таких аспектах: потреба у встановленні умов доступу до віртуальних активів; удосконалення методів оцінювання вартості віртуальних активів і потоків їх на міжнародному рівні; вивчення нових форм управління віртуальними активами; узгодження прав і принципів, пов'язаних із цифровими технологіями та віртуальними активами; розширення міжнародного співробітництва в питаннях управління платформами, зокрема щодо політики конкуренції та оподаткування в цифровій економіці.

Про важливість інноваційного розвитку економіки країни та шляхи збільшення інноваційного потенціалу промисловості задекларовано в доповіді доцента кафедри електронних та мікроелектронних систем Інженерного навчального інституту ім. Ю. М. Потєбні Запорізького національного університету, к.т.н., доц. С. В. Биткіна «Відновлення мікроелектронної промисловості як передумова виробництва високотехнологічної військово-технічної продукції». Науковцем зроблено акцент на проблемі глобального дефіциту електронних компонентів, зокрема інтегральних мікросхем. Вирішення цієї проблеми вчені вбачають у створенні в Україні за безпосередньої підтримки та з участю підприємств США замкнутого виробничого циклу виготовлення виробів електронної техніки та приладів, інтегрованих до відповідних профільних підприємств-виробників і постачальників ІС. На думку вчених, в Україні слід розробити програму відбудови напівпровідникової промисловості, яка передбачатиме відновлення підприємств мікроелектронної галузі та електротехнічної промисловості.

Проблематика інноваційно-інвестиційного розвитку промисловості України була продовжена доценткою кафедри державно-правових дисциплін Криворізького навчально-наукового інституту Донецького університету внутрішніх справ, к.е.н., доц. Н. М. Складар у доповіді на тему «Інвестиційно-технологічні пріоритети формування військово-економічного сектору в умовах активних бойових дій: регіональний вимір». Акцентуючи на потребі у відновленні та розбудові військової інфраструктури і військово-промислового комплексу, вчена зазначила, що в умовах активних бойових дій перед українським урядом постала нагальна проблема забезпечення військовою технікою та озброєнням великої кількості осіб, які беруть участь у бойових діях, і швидкого забезпечення боєприпасами для цієї техніки як виробництва вітчизняних державних і приватних компаній, так і отриманими завдяки міжнародному співробітництву. Доповідачка окреслила стратегічні напрями реалізації програми підвищення обороноздатності держави та задоволення невідкладних потреб Збройних Сил України. До них віднесено впровадження політики технонаціоналізму в розвитку військово-економічного сектору України; залучення інвестицій для розвитку підприємств військово-економічного сектору, ураховуючи регіональну спеціалізацію та розміщення

базових підприємств ОПК на територіях, віддалених від кордонів РФ; розміщення підприємств у невеликих містах, наближених до центрів розробок новітніх технологій (інноваційно-технологічних хабів).

Доповідь професорки кафедри маркетингу Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені Степана Гжицького, д.е.н., проф. М. І. Флейчук і провідного наукового співробітника відділу регіональної економічної політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України д.е.н., проф. А. І. Мокія «Концептуальні засади макромоделі розвитку України в умовах війни» була присвячена висвітленню стратегічних напрямів посилення безпеки України. Доповідачка зазначила, що сьогодні сформувалися історичні передумови для зміни світового порядку та суспільного ладу в Україні, які забезпечать геополітичний та економічний прорив України та формування моделі сталого розвитку, а посиленню безпеки України сприятиме створення військово-політичного союзу України, Польщі, Великої Британії та США, посилення стратегічної співпраці в межах Балтійсько-Чорноморського регіонального економічного співробітництва та радикальна зміна інституційного базису економічного розвитку України на основі біонічного підходу до управління економікою і запровадження єдиної цифрової фіскально-облікової платіжної системи, а також щастя-орієнтований підхід до розвитку українського суспільства загалом.

Після виголошених доповідей відбулась дискусія та обмін думками щодо найгостріших проблем розвитку українського суспільства – від обґрунтування пріоритетів безпекової доктрини України та стратегії її відновлення до використання окремих механізмів стимулювання розвитку територій і реалізації державної регіональної політики.

У дискусії активну участь взяли заступниця директора Інституту з наукової роботи, д.е.н., проф. І. З. Сторонянська; д.е.н., проф. А. І. Мокій; д.е.н., проф. С. Л. Шульц; аспіранти відділу регіональної економічної політики О. А. Войтенко і А. В. Янович та інші учасники дискусійної платформи.

Шульц Світлана Леонідівна – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу регіональної економічної політики ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України» (e-mail: swetshul@i.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5603-5603>).

Shults Svitlana Leonidivna – Dr.Sci. (Econ.), Prof., Head of the Department of regional economic policy of the of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Мокій Анатолій Іванович – доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу регіональної економічної політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» (e-mail: amokiy320@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8455-1421>).

Mokiy Anatoliy Ivanovych – Dr.Sci. (Econ.), Prof., Leading Researcher of the Department of regional economic policy of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Надійшло 15.06.2022 р.